

XI. ULUSLARARASI ANTİK MOZAİK SEMPOZYUMU

16 – 20 EKİM 2009 BURSA, TÜRKİYE

Türkiye Mozaikleri ve Antik Dönemden Ortaçağ Dünyasına
Diğer Mozaiklerle Paralel Gelişimi:
Mozaiklerin Başlangıcından Geç Bizans Çağına Kadar İkonografi,
Stil ve Teknik Üzerine Sorular

11TH INTERNATIONAL COLLOQUIUM ON ANCIENT MOSAICS

OCTOBER 16TH – 20TH, 2009, BURSA TURKEY

Mosaics of Turkey and Parallel Developments in the
Rest of the Ancient and Medieval World:
Questions of Iconography, Style and Technique from the
Beginnings of Mosaic until the Late Byzantine Era

AYRIBASIM / OFFPRINT

Uludağ Üniversitesi Yayınları / Uludağ University Press
Uludağ Üniversitesi Mozaik Araştırmaları Merkezi Yayınları Serisi - 1
Uludağ University Mosaic Research Center Series - 1
Sempozyum Bildirileri 3 / Symposium Papers 3

XI. ULUSLARARASI ANTİK MOZAIK SEMPOZYUMU
16 – 20 EKİM 2009 BURSA, TÜRKİYE

Türkiye Mozaikleri ve Antik Dönemden Ortaçağ Dünyasına
Diğer Mozaiklerle Paralel Gelişimi:
Mozaiklerin Başlangıcından Geç Bizans Çağına Kadar İkonografi,
Stil ve Teknik Üzerine Sorular

11TH INTERNATIONAL COLLOQUIUM
ON ANCIENT MOSAICS
OCTOBER 16TH – 20TH, 2009, BURSA TURKEY

Mosaics of Turkey and Parallel Developments in the
Rest of the Ancient and Medieval World:
Questions of Iconography, Style and Technique from the
Beginnings of Mosaic until the Late Byzantine Era

Editör / Edited by
Mustafa Şahin

© Copyright 2011, Ege Yayınları

ISBN 978-605-5607-81-4

Yayıncı Sertifika No: 14641

Baskı / Printed by

BİLTUR Basım Yayın ve Hizmet A.Ş.

Dudullu Organize Sanayi Bölgesi 1. Cadde No. 16

Ümraniye - İstanbul/Türkiye

Tel: +90 (216) 444 44 03 Fax: +90 (216) 327 15 44

www.bilnet.net.tr

Sertifika No: 15690

Yapım ve Dağıtım / Production and Distribution

Zero Prodüksiyon Kitap-Yayın-Dağıtım Ltd. Şti.

Abdullah Sokak, No: 17, Taksim, 34433 İstanbul

Tel: +90 (212) 244 7521 Fax: +90 (212) 244 3209

E.posta: info@zerobooksonline.com

www.zerobooksonline.com

www.egeyayinlari.com

XI. ULUSLARARASI ANTİK MOZAIK SEMPOZYUMU
16 – 20 EKİM 2009 BURSA, TÜRKİYE

Türkiye Mozaikleri ve Antik Dönemden Ortaçağ Dünyasına
Diğer Mozaiklerle Paralel Gelişimi:
Mozaiklerin Başlangıcından Geç Bizans Çağına Kadar İkonografi,
Stil ve Teknik Üzerine Sorular

11TH INTERNATIONAL COLLOQUIUM
ON ANCIENT MOSAICS
OCTOBER 16TH – 20TH, 2009, BURSA TURKEY

Mosaics of Turkey and Parallel Developments in the
Rest of the Ancient and Medieval World:
Questions of Iconography, Style and Technique from the
Beginnings of Mosaic until the Late Byzantine Era

Editör / Edited by
Mustafa ŞAHİN

Uludağ Üniversitesi / Uludağ University

Mozaik Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi / Mosaic Research Center - AIEMA - TÜRKİYE
İstanbul 2011

*Bu kitap TÜBİTAK'ın maddi desteği ile basılmıştır.
This book was published by the financial support of TUBITAK.*

Bildiriler soyadı sırasına göre sıralanmıştır. Bu kitapta yayınlanan bildirilerdeki bilimsel içerik ve dil sorumluluğu yazarlarına aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.
The papers are arranged in an ordered of surname. The content and language responsibility are belong to the authors.
If you show the source, you can be quoted. The quoted can be showed with source.

KURULLAR / COMMITTEE

Organizasyon Komitesi / Organizing Committee

Onursal Başkan / Honorary President

Prof. Dr. Mete Cengiz
Rector of Uludag University / Uludağ Üniversitesi Rektörü

Onur Kurulu / Honorary Committee

Ertuğrul Günay
Kültür ve Turizm Bakanı / Minister of Culture and Tourism

Şahabettin Harput

Bursa Valisi / Governor of Bursa

Recep Altepe

Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı / Mayor of metropolitan municipality of Bursa

Sempozyum Başkanı / Symposium President

Prof. Dr. Mustafa Şahin

Başkan Yardımcısı / Vice President

Dr. Derya Şahin

Sempozyum Sekreterleri / Symposium Secretaries

Ali Altın - Başak Emir

Bilimsel Komite / Scientific Committee

Prof. Dr. Mustafa Şahin
Prof. Dr. Henri Lavagne
Prof. Dr. Catherine Balmelle
Prof. Dr. David Parrish
Prof. Dr. Werner Jobst
Prof. Dr. Michael Fuchs
Prof. Dr. Anne-Marie Guimier-Sorbets
Prof. Dr. Demetrios Michaelide
Prof. Dr. Giordana Trovabene
Prof. Dr. Janine Balty
Prof. Dr. Federico Guidobaldi
Prof. Dr. Guadalupe Lopez Monteagudo
Prof. Dr. Asher Ovadiah
Doç. Dr. Gürcan Polat
Doç. Dr. İ. Hakan Mert
Dr. Aïcha Ben-Abed
Dr. Jean-Pierre Darmon
Dr. Derya Şahin
Dr. Patricia Witts
Miguel Pessoa

Lokal Organizasyon Komitesi / Local Organizing Committee

Prof. Dr. Zeren Tanındı
Prof. Dr. Selçuk Kırılı
Prof. Dr. İsmail Naci Cangül
Ass. Prof. Hakan Mert
Ass. Prof. Gürcan Polat

İÇİNDEKİLER / TABLE OF CONTENTS

Bilimsel Program / Scientific Programme	xiii
Kısaltmalar / Abbreviations	xix
Giriş	xxiii
Foreword	xxv
 Komait Abdallah	
<i>Mosaïque d'Héraclès découverte à Homs (Syrie centrale)</i>	1
 Maria Andaloro – Paola Pogliani	
<i>The 6th Century Mosaic Floor of the Church of Küçük Tavşan Adası (Bodrum). A Model for an Integrated Analysis between Knowledge, Conservation and Documentation</i>	15
 Ayşe Aydın	
<i>Das Fussbodenmosaik des Annexbaus in der Kuppelkirche in Kaunos. The Floor Mosaics at the Annex Building of the Domed Church</i>	31
 Paola Baldassarri	
<i>Archaeological Excavations at Palazzo Valentini: A Residential Area in the Shade of the Trajan's Forum</i>	43
 Catherine Balmelle – Aïcha Ben Abed-Ben Khader – Fathi Bejaoui	
<i>La Maison des Deux Lions à Carthage</i>	69
 Claudia Barsanti	
<i>The Marble Floor of St. John Studius in Constantinople: A Neglected Masterpiece</i>	87
 Aïcha Ben Abed & Roger Hanoune	
<i>Les pavements mosaïqués des Thermes à l'octogone de Puppūt (Hammamet, Tunisie)</i>	99
 Jesús Bermejo Tirado	
<i>The Social Construction of Gender Identities through the Ancient Mosaics from Antioch</i>	107
 Véronique Blanc-Bijon – Fabienne Olmer avec la collaboration de Marie-Laure Courboulès	
<i>Une nouvelle mosaïque sur l'oppidum de l'Ermitage à Alès (Gard, France)</i>	121
 José María Blázquez	
<i>Mythology in Mosaics of Zeugma and Hispania. Similarities and Differences</i>	137
 Roberto Bugini – Luisa Folli – Brunella Portulano – Elisabetta Roffia	
<i>The Analytical Approach to the Roman Mosaics. A Case-Study in Northern Italy</i>	163

Marija Buzov	
<i>The Early Christian Mosaics with Inscription in Croatia</i>	171
Javier Cabrero Piquero	
<i>A New Hispano-Roman Mosaic with the Story of Meleager</i>	193
Maria Teresa Caetano – Cátia Mourão	
<i>A “Portrait” of Book XII of the Æneid Mosaic from the « House of the Medusa » (Alter do Chão, Portugal)</i>	205
Birol Can	
<i>Technical, Stylistic, Iconographic Evaluation and Dating of Mosaics of Altintepe Church</i>	225
Margherita Carucci	
<i>An Example of Visual Humour on a Romano-African Mosaic Putting Images in their Context</i>	235
John R. Clarke – Lea Cline	
<i>New Light on Mosaic Metrics: Research at Villa A. Torre Annunziata - Italy - 50 B.C. – A.D. 79</i>	247
Neil Cookson	
<i>Orpheus: Some Metaphors in Mosaic</i>	259
Violeta Cvetkovska Ocokoljic – Jugoslav Ocokoljic	
<i>Parallel Research Fresco Painting of Chora and Sopocani</i>	269
Jean-Pierre Darmon	
<i>Une énigme enfin résolue: la fausse Iphigénie d’Antioche était une Alceste</i>	283
Carlos Tavares da Silva – Joaquina Soares – Licínia Nunes Correia Wrench	
<i>Les premières mosaïques romaines découvertes à Caetobriga (Setúbal, Portugal)</i>	295
Anne-Sophie Decriaud	
<i>Les Saisons personnifiées sur les mosaïques romaines tardives (IVe-VIe siècles) de la partie orientale du Bassin méditerranéen (Turquie, Syrie Liban, Israël, Jordanie)</i>	309
Sophie Delbarre-Bärtschi	
<i>Les mosaïques romaines en Suisse</i>	333
Lorella Maria de Matteis	
<i>The Mosaics of the Early Christian Basilicas on the Island of Kos</i>	339
Maria de Jesus Duran Kremer	
<i>Les mosaïques géométriques de la villa romaine de Abicada: Leur rôle dans le contexte des mosaïques romaines de l’Algarve</i>	353
Mercedes Durán Penedo	
<i>Mosaicos con la iconografía de Thetis, madre de Aquiles, en Turquía y en otros enclaves del Imperio</i>	363
Andreas M. Foulías	
<i>The Basilica of Agioi Saranta /Kirkklar Tekke in Cyprus and its Mosaics</i>	381
Zaraza Friedman	
<i>Ships Depicted in the Madaba Map Mosaic</i>	391

Michel E. Fuchs – Sophie Delbarre-Bärtschi	
<i>Derecik, Büyükorhan : Une église pour deux mosaïques</i>	405
Alessandra Guiglia Guidobaldi	
<i>The Marble Floor Decoration in Constantinople: Prolegomena to a Corpus</i>	413
Anne-Marie Guimier-Sorbets	
<i>Les thèmes dionysiaques sur les mosaïques hellénistiques d'Asie Mineure (Turquie)</i>	437
Bertrand Houix – Véronique Blanc-Bijon – Jean-Yves Breuil – Jean-Pierre Darmon – Pascale Linant de Bellefonds	
<i>Mosaïques à thèmes mythologiques récemment découvertes sous l'avenue Jean-Jaures à Nîmes (France)</i>	447
Işıl Rabia Işıklıkaya-Laubscher	
<i>Mosaics in Perge. Preliminary Report on the Mosaics of the Macellum</i>	467
Werner Jobst	
<i>Das Mosaikpaviment der frühchristlichen Basilika von Gönen/Germe in Mysien (Hellespont)</i>	483
Lyudmila G. Khrushkova	
<i>Opus Sectile Pavements in the Crimea and on the East Coast of the Black Sea</i>	505
Ruth Kolarik	
<i>Mosaics from Antioch: Chronological Implications for other Regions?</i>	519
Emine Köker	
<i>Antik Çağ Mozaiklerinde At İkonografisi</i>	531
Maja Kramer	
<i>Signs of Progression in the Personifications of the Seasons in Roman Mosaics: The Artistic Approach, Procedures and Tools Used by the Craftsmen to Relate the Viewer to the Experience of the Passing of Time</i>	547
Delphine Lauritzen	
<i>Mosaïques d'Okéanos et de Thalassa à Zurich: Une proposition de mise en perspective</i>	555
Filomena Limão	
<i>The Vase's Representation (Cantharus, Crater) on the Roman Mosaic in Portugal: A Significant Formal and Iconographic Path from Classic Antiquity to Late Antiquity</i>	565
Virgílio Lopes	
<i>Late Antiquity in Portugal. The Mosaics</i>	585
Guadalupe López Monteagudo	
<i>Opora through East and West. Abundance Allegories in Mosaics of Spain and Turkey</i>	597
Irene Mañas Romero	
<i>New Interpretations of Roman Mosaics of Italica: Firmament Images</i>	615
Luz Neira	
<i>The Sea Thiasos of Nereids and Tritons in the Roman Mosaics of Turkey</i>	631
Marek Titien Olszewski	
<i>The Orpheus Funerary Mosaic from Jerusalem in the Archaeological Museum at Istanbul</i>	655

Marek Titien Olszewski – Piotr Zakrzewski	
<i>The Decoration of the Dining Rooms at Ptolemais in Cyrenaica (Libya) in the Light of the Last Researches</i>	665
Elda Omari	
<i>The History and Development of Mosaics in Albania (4th / 3rd Century B.C. – 6th Century A.D.)</i>	675
Asher Ovadiah	
<i>Conservative Approaches in the Ancient Synagogue Mosaic Pavements in Israel: The Cases of ‘Ein Gedi and Sepphoris/Zippori</i>	693
Ali Kazım Öz	
<i>The Mosaics of Metropolis in Ionia</i>	701
Muradiye Öztaşkın	
<i>Building with Mosaics of Olympos: Mosaics of Late Ancient Era – Early Byzantine Period</i>	709
David Parrish - Birte Poulsen	
<i>Late Antique Tombs with Mosaics in Ancient Halikarnassos</i>	721
Bernard Parzys	
<i>Une grande famille de décors géométriques</i>	735
Silvia Pedone	
<i>The Marble Omphalos of Saint Sophia in Constantinople. An Analysis of an Opus Sectile Pavement of Middle Byzantine Age</i>	749
Claudia Pelosi – Ulderico Santamaria	
<i>The 6th Century A.D. Floor Mosaic of the Church of Küçük Tavşan Adası (Bodrum). Characterization of the Constitutive Materials, Finding of the Quarries of Origin</i>	769
Miguel Pessoa	
<i>Stibadium with a Mosaic in the Roman Villa of Rabaçal, Penela, Portugal</i>	779
Vania Popova – Alexander Lirsch	
<i>Corpus of Late Antique and Early Christian Mosaics in Bulgaria</i>	793
Manuel Romero – Sebastián Vargas	
<i>Mosaic Workshop Located in the Villa de la Estación de Antequera, Málaga (España)</i>	823
Idit Sagiv-Hayik	
<i>The Hellenistic Mosaic of Dor – Figural Image or Theatrical Mask?</i>	829
Bariş Salman	
<i>Reflection of Some Cults and Rituals on Mosaics and Reliefs in Osroene and Other Syrian Cultures</i>	843
M. Pilar San Nicolás Pedraz	
<i>On a Mosaic from Málaga with the Depiction of Zeus/Jupiter and Antiope</i>	853
Derya Şahin	
<i>Myndos Mosaics</i>	865
Y. Selçuk Şener	
<i>Mozaiklerin Korunmasında Temel Kriterler</i>	873

Alessandro Taddei	
<i>Remarks on the Decorative Wall-mosaics of Saint Eirene at Constantinople</i>	883
Giordana Trovabene	
<i>Knots of Lines, like Weaves of Threads: A Corpus of Early Medieval Mosaics in "Veneto"</i>	897
Füsün Tülek	
<i>The Bejewelled Lady of Sinope</i>	921
Julia Valeva	
<i>Une riche domus de Stara Zagora (Augusta Trajana-Beroe): Publication préliminaire</i>	927
Zeev Weiss	
<i>Mosaic Art in Ancient Sepphoris: Between East and West</i>	941
Patricia Witts	
<i>Mosaic Studies and Souvenirs</i>	953
Şehrigül Yeşil-Erdek	
<i>Display of Ancient Mosaics: Tourism as an Influential Factor Steering the Decision Making Process</i>	963
Diklah Zohar	
<i>Application Procedures of Mosaics and the Division of Production Work: Examples from Madaba, Beth Alpha and Antioch</i>	969
Hande Kökten	
<i>A Step Forward in the Mosaic Corpus of Turkey: Condition Survey of Mosaics</i>	975
Hande Kökten	
<i>Preventive Conservation of Mosaics as a Management Activity of Archaeological Sites</i>	983

BİLİMSEL PROGRAM / SCIENTIFIC PROGRAMME

16 October 2009 Friday		
09:00 - 10:40	Opening Ceremony / ÖRDEKLİ COMPLEX	
	HALL A	HALL B
	Panel 1 Moderator: David Parrish	Panel 2 Moderator: Werner Jobst
10:40 - 11:00	La Fausse Iphigénie Dantioche : Une Énigme Enfin Résolue Jean - Pierre Darmon	Les Personnifications Des Saisons Sur Les Mosaiques Tardives (ive-vie Siècles) De La Partie Orientale Du Bassin Méditerranéen (Turquie, Syrie, Jordanie, Palestine) Anne-Sophie Décriaud
11:00 - 11:20		Intrecci di linee, come trame di fili. Per un corpus dei mosaici altomedievali del Veneto. Giordana Trovabene
11:20 - 11:45	DISCUSSION	
11:45 - 12:15	COFFEE BREAK	
	HALL A	HALL B
	Panel 3 Moderator: Jean - Pierre Darmon	Panel 4 Moderator: Anne-Marie Guimier-Sorbets
12:15 - 12:35	Reflection of Cults and Rituels on Mosaics and Reliefs in Osroene and Other Syrian Cultures Bariş Salman	Aspects Of Euergetism And Socio Economic Forces In Byzantine And Early Islamic Mosaics In Jordan Basema Hamarneh
12:35 - 12:55	Les Pavements des Thermes À; octogone De Puppüt Aïcha Ben Abed - Roger Hanoune	Mosaic Decoration in Civic Context: Late antique pavements from Perge İşıl R. Işıklıkaya
12:55 - 13:15	Derecik, Büyükorhan : Une église pour deux mosaïques Michel E. Fuchs Sophie Delbarre-Bärtschi	Bursa Mozaikleri Recep Okçu
13:15 - 13:30	DISCUSSION	
13:30 - 15:00	LUNCH	
	HALL A	HALL B
	Panel 5 Moderator: Jean - Pierre Darmon	Panel 6 Moderator: Aïcha Ben Abed
15:00 - 15:20	The VI th century floor mosaic of the church of Küçük Tavşan Adası (Bodrum) Maria Andaloro - Paola Pogliani	Erzincan - Altıntepe Kilise Mozaikleri Birol Can
15:20 - 15:40	The Basilica Of Agioi Saranta/kirkklar Tekke In Cyprus And Its Mosaics Andreas Foulías	Dionysos et la mer : les mosaïques à l'époque hellénistique et au début de l'époque impériale. Anne-Marie Guimier-Sorbets

15:40 - 16:00	Early Byzantine Mosaics With Personifications From Turkey And Syria Christine Kondoleon	El Mosaico Pavimental De La Basílica De Lilla Del Rei Gisela Ripoll, Catalina Mas, Miguel Ángel Cau
16:00 - 16:20	Corpus Of Late Antique And Early Christian Mosaics In Bulgaria Alexander Lirsch	Mosaics In Antioch: A Morphological Observation Diklah Zohar
16:20 - 16:30	DISCUSSION	
16:30 - 16:40	COFFEE BREAK	
	HALL A	HALL B
	Panel 7 Moderator: Maria Andaloro	Panel 8 Moderator: Birol Can
16:40 - 17:00	Pompeiopolis (Taşköprü) Luisa Musso	La Produzione Pavimentale Pugliese Tra Tardoantico E Medioevo: Evoluzione Tecnica E Stilistica Carrino Rachele
17:00 - 17:20	La maison des deux lions à Carthage Aïcha Ben-Abed Ben Khader - Catherine Balmelle	Putting In Context Two Mosaics Of Okeanos And Thalassa Delphine Renaut
17:20 - 17:40		
17:40 - 18:00	DISCUSSION	
19:00 - 22:00	DINNER Mevlevi Presentation	

17 October 2009 Saturday

	HALL A	HALL B
	Panel 9 Moderator: Luisa Musso	Panel 10 Moderator: Asuman Baldiran
09:00 - 09:20	New Mosaics at the Colonia Patricia Corduba Francesc Josep de Rueda Roigé	Parallel Research Fresco Painting Of Chora And Sopocani Violeta C. Ocokoljic Jugoslav Ocokoljic
09:20 - 09:40	Sailing in the Dead Sea - Madaba Map Mosaic Zaraza Friedman	Mosaïque funéraire d'Orphée de Jerusalem au Musée Archéologique d'Istanbul. Complément d'enquête Marek Titien Olszewski
09:40 - 10:00	Literary References on Three Roman Mosaic Panels Sarah E. Cox	Mosaics from Antioch: Chronological Implications for Other Regions Ruth Kolarik
10:00 - 10:20	I Mosaici delle Basiliche Paleocristiane dell'isola di Cos Lorella Maria De Matteis	The Marble Floor Decoration in Constantinople: Prolegomen to a Corpus Alessandra Guiglia
10:20 - 10:30	DISCUSSION	
10:30 - 10:40	COFFEE BREAK	
	HALL A	HALL B
	Panel 11 Moderator: Derya Şahin	Panel 12 Moderator: Zaraza Friedman
10:40 - 11:00	Conservative Approaches In The Synagogue Mosaic Pavements In Israel: The Cases Of 'ein Gedi And Sepphoris / Zippori Asher Ovadiah	Theatre and Art: Mosaics as Evidence for Dramatic Performance? Katherine Dunbabin

11:00 - 10:20	Late Antique Tombs With Mosaics In Ancient Halikarnassos David Parrish - Birte Poulsen	A Propos Des Opus Sectile Découverts Dans La Maison Du Cours Pourtoles (orange-vacluse) Eric Morvillez
11:20 - 11:45	DISCUSSION	
11:45 - 12:15	COFFEE BREAK	
	HALL A	HALL B
	Panel 13 Moderator: Birte Poulsen	Panel 14 Moderator: Asher Ovadiah
12:15 - 12:35	The Mosaic Pavement of the Early Christian Basilica At Gönen/Germe In Mysia «Hellespont» Werner Jobst	Oriental motifs and patterns in the mosaic art of Tarragona Rosario Navarro
12:35 - 12:55	The Vith Century Floor Mosaic Of The Church Of Küçük Tavşan Adası (Bodrum) Ulderico Santamaria - Claudia Pelosi	The Marble Omphalos Of The St Sophia Of Constantinople: Analysis Of An Opus Sectile Pavement Of The Middle Byzantine Period Silvia Pedone
12:55 - 13:15	Torba Manastır Kompleksi Mozaikleri M. Aykut Özet	The Marble Floor Of St. John Studius In Constantinople: A Forgotten Masterpiece Claudia Barsanti
13:15 - 13:30	Sardis'teki Geç Roma-Erken Bizans Dönemi Mozaikleri Emine Tok	Mylasa Mozaikleri Abuzer Kızıl
13:30 - 13:45	DISCUSSION	
14:00 - 22:00	DERECİK (BÜYÜKORHAN) TOUR	
	DISENGAGED DINNER	

18 October 2009 Sunday		
	HALL A	HALL B
	Panel 15 Moderator: Hakan Mert	Panel 16 Moderator: Michel E. Fuchs
09:00 - 09:20	Basic Criteria for the Preservation of Mosaics : A Guide for Archaeologists I Selçuk Şener	Mosaic Art in Ancient Sepphoris: Between East and West Zeev Weiss
09:20 - 09:40	Preventive Conservation of Mosaics as a Management Activity of Archaeological Sites: A Guide for Archaeologists II Hande Kökten	Une Grande Famille de Décors Géométriques Bernard Parzys
09:40 - 10:00	Display of Ancient Mosaics İn Situ: Tourism as an Influential Factor Steering the Decision Making Process Şehrigül Yeşil Erdek	Mosaicos Mitológicos de Zeugma Y de Hispania José María Blázquez
10:00 - 10:20	A Step Forward in the Mosaic Corpus of Turkey: Condition Survey of Mosaics Hande Kökten	Remarks on the Decorative Wall-mosaics of Saint Eirene at Constantinople Alessandro Taddei
10:20 - 10:30	DISCUSSION	
10:30 - 22:00	IZNIK (NICEA) TOUR	
	DISENGAGED DINNER	

19 October 2009 Monday		
	HALL A	HALL B
	Panel 17 Moderator: José María Blázquez	Panel 18 Moderator: Veronika Scheibelreiter
09:00 - 09:20	Signs of the Progression of Time in Roman Mosaic Art Maja Kramer	Une Nouvelle Mosaïque sur l'oppidum d'Alès (Gard, France) Véronique Blanc- Bijon Fabienne Olmer
09:20 - 09:40	Antikçağ Mozaiklerinde At İkonografisi Emine Köker	The Latest Archaeological Discoveries about the Mediana Mosaics Gordana Jeremic
09:40 - 10:00	New Light on Mosaic Metrics: Research at Villa A, Torre Annunziata, Italy John R. Clarke - Lea Cline	Architekturdarstellungen auf römischen Mosaiken Kleinasien Hakan Mert
10:00 - 10:20	Late Antiquity Mosaics in Portugal Virgilio Lopez	Orpheus: Some Metaphors in Mosaic Neil Cookson
10:20 - 10:30	DISCUSSION	
10:30 - 10:40	COFFEE BREAK	
	HALL A	HALL B
	Panel 19 Moderator: Selçuk Şener	Panel 20 Moderator: Patricia Witts
10:40 - 11:00	Opus Sectile Pavements From Western Asia Minor Veronika Scheibelreiter	The First Roman Mosaics Discovered in Cetobriga Carlos Tavares da Silva - Joaquina Soares - Licinia Wrench
11:00 - 10:20	Indagini Archeologiche A Palazzo Valentini: un Quartiere Residenziale Ai Margini Del Foro Traiano Paola Baldassarri	Olympos Mozaikli Yapı Geç Antik Çağ - Erken Bizans Dönemi Mozaiklerinin Teknik ve Stil Değerlendirmesi Muradiye Öztaşkın
11:20 - 11:45	DISCUSSION	
11:45 - 12:15	COFFEE BREAK	
	HALL A	HALL B
	Panel 21 Moderator: Hande Kökten	Panel 22 Moderator: Licinia Wrench
12:15 - 12:35	Mosaic Studies And Souvenirs: Leaving no Stone Unturned Patricia Witts	The Mosaic of Leukippe and Theonoe in the Kointos Villa in Zeugma Paolo Vitellozzi
12:35 - 12:55	Notice: Mosaic of «the House of Medusa» (portugal, Alter do Chão) Maria Teresa Caetano	Metropolis Mozaikleri Ali Kazım Öz
12:55 - 13:15	Zeugma Danae Evinin Mozaikleri Mehmet Önal	Mosaicos Con la Iconografia de Thethis, madre de Aquiles, en Turquía Y en Otros Enclaves del Imperio Romano Mercedes Duran Penedo
13:15 - 13:30	LUNCH	
13:30 - 15:30	AIEMA MEETING	
	DISENGAGED DINNER	

20 October 2009 Tuesday		
	HALL A	HALL B
	Panel 23 Moderator: Mehmet Onal	Panel 24 Moderator: Paolo Vitellozzi
09:00 - 09:20	De Que Hablamos Cuando Hablamos de Talleres Musivos Tardios en Hispania? Mercedes Torres Carro	The Bejewelled Lady of Sinope Fusun Tulek
09:20 - 09:40	A new reading of the Dor mosaic Idit Sagiv-Hayik	Milli Azərbaycan Tarihi Müzesinde Hristyan Abideleri Fariz Halilli
09:40 - 10:00	Konya Tatköy ve Alibeyköy Höyüğü Mozaikleri Asuman Baldıran- Osman Doğanay	Salamis Kenti Opus Sectile Taban Döşemeleri Aytaç Coşkun
10:00 - 10:20	Il Mosaico di Metiochos E Parthenope da Zeugma Lucia Romizzi - Andrea Carini	Non-Destructive Investigations on Mosaic of the Church of the Three Hierarchs M. Geba - N. Vornicu - C. Bibire
10:20 - 10:30	DISCUSSION	
10:30 - 10:40	COFFEE BREAK	
	HALL A	HALL B
	Panel 25 Moderator: Işıl R. Işıklıkaya	Panel 26 Moderator: Luz Neira
10:40 - 11:00	Late Antique Private Luxury. The Mosaic Floors Of The Urban Mansion Of Sagalassos (ağlasun, Burdur) Inge Uytterhoeven - Hande Kökten - Marc Waelkens - Markku Corremans	The Role of Late Antique Art in Early Christian Worship: A Reconsideration of the Iconography of The 'starry Sky' in Mosaics of the Late 5th - Early 6th C. A.d Ellen Swift - Anne Alwis
11:00 - 10:20	The Early Christian Mosaics with the Inscriptions in Croatia Marija Buzov	La Construcción de las identidades de género a través de los mosaicos antioqueños Jesús Bermejo Tirado
11:20 - 11:45	DISCUSSION	
11:45 - 12:15	COFFEE BREAK	
	HALL A	HALL B
	Panel 27 Moderator: Marija Buzov	Panel 28 Moderator: Maja Kramer
12:15 - 12:35	Kaunos, Kubbeli Kilise Ek Yapısı'ndaki Taban Mozaïği Ayşe Aydın	El Thiasos Marino en los Mosaicos Romanos de Turquía Luz Neira
12:35 - 12:55	The Analytical Approach to the Roman Mosaics Bugini Roberto Folli Luisa Portulano Brunella Roffia Elisabetta	A stibadium with a mosaic in the Roman Villa of Rabaçal, Penela, Portugal Miguel Pessoa
12:55 - 13:15	Les mosaïques géométriques de la villa romaine de Abicada : Leur rôle dans le contexte des mosaïques romaines de Algarve Maria De Jesus Duran Kremer	Mosaïques mythologiques de Zeugma: Originalité et Liens iconographiques avec la peinture pompéienne et les mosaïques italiennes et africains du I-II siècle Lucia Romizzi
13:15 - 13:30	DISCUSSION	
13:30 - 15:00	LUNCH	

	HALL A	HALL B
	Panel 29 Moderator: Maria Kremer	Panel 30 Moderator: Miguel Pessoa
15:00 - 15:20	The Vases Representation (cantharus, Crater) on the Roman Mosaic in Portugal: A Significant Formal and Iconographic Path from Classic Antiquity to Late Antiquity. Filomena Limão	The Rape of Hylas and the Spectacles of the Amphitheatre on a Floor Mosaic from Volubilis (Morocco) Margherita Carucci
15:20 - 15:40	The Herakles mosaic discovered in Homs (Syria) Komait Abdallah	Myndos Mosaics Derya Şahin
15:40 - 16:00	Les Mosaïques À Thème Mythologique Récemment Découvertes À Nîmes Jean-yves Breuil	A Late Antique Residence in Augusta Traiana, Province of Thrace Julia Valeva
16:00 - 16:20	Floor mosaics from a Roman villa in Nin Jagoda Meder	New Interpretations of Roman Mosaics of Italica: Firmament Images Irene Mañas Romero
16:20 - 16:30	DISCUSSION	
16:30	FREE TIME - BURSA -	

KISALTMALAR / ABBREVIATIONS

AA	Archaeologischer Anzeiger
Abulg	Archaeologia Bulgarica
Acontia	Acontia. Revista de arqueología
ActaInstRomFin	Acta Instituti Romani Finlandiae
AEspA	Archivo español de arqueología
AISCOM	L'Associazione Italiana per lo Studio e la Conservazione del Mosaico
AJA	American Journal of Archaeology
AJug	Archaeologia Jugoslavica
AM	Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Athenische Abteilung
AMethTh	Advances in Archaeological Method and Theory
*AMS	Asia Minor Studien
AnatoliaA	Anatolia Antiqua
*ANRW	Aufstieg und Niedergang der römischen Welt
AnSt	Anatolian Studies
AntAfr	Antiquités africaines
AntigCr	Antigüedad y Cristianismo. Monografías históricas sobre la antigüedad tardía
AntK	Antike Kunst
AntTard	Antiquité tardive. Revue internationale d'histoire et d'archéologie
APregl	Arheološki pregled. Arheološko društvo Jugoslavije
AquilNost	Aquileia nostra. Bollettino dell'Associazione nazionale per Aquileia
ArchCl	Archeologia classica
Archeologia	Archaeologia or Miscellaneous Tracts Relating to Antiquity Published by the Society of Antiquaries of London
ArtB	The Art Bulletin
ASSAPH	Assaph. Studies in Art History
AST	Araştırma Sonuçları Toplantısı
Atiqot	Atiqot. Journal of the Israel Department of Antiquities
AttiMemIstria	Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria
AW	Antike Welt. Zeitschrift für Archäologie und Kulturgeschichte
BAA	Bulletin d'archéologie algérienne.
BABesch	Bulletin antieke beschaving. Annual Papers on Classical Archaeology
BACHist	Boletín de la Real academia de la historia
Baetica	Baetica. Estudios de arte, geografía e historia
BAR	British Archaeological Reports. British Series
BASOR	Bulletin of the American Schools of Oriental Research
BCH	Bulletin de correspondance hellénique
BCom	Bullettino della Commissione Archeologica Comunale di Roma

BCTH	Bulletin archéologique du Comité des travaux historiques et scientifiques, Paris
BdA	Bollettino d'arte
BEFAR	Bibliothèque des Ecoles françaises d'Athènes et de Rome
Belleten	Belleten. Türk Tarih Kurumu
BJb	Bonner Jahrbücher des Rheinischen Landesmuseums in Bonn
BMQ	The British Museum Quarterly
BMusBeyrouth	Bulletin du Musée de Beyrouth
Boreas	Boreas. Münstersche Beiträge zur Archäologie
BSA	The British school of Archaeology at Athens
BSEAA	Boletín del Seminario de estudios de arte y arqueología.
BSOAS	Bulletin of the School of Oriental and African Studies
BT	Babylonian Talmud
BullAIEMA	Bulletin de l'Association internationale pour l'étude de la mosaïque antique.
BullMusBeyrouth	Bulletin du Musée de Beyrouth.
ByzZ	Byzantinische Zeitschrift
CArch	Cahiers archéologiques
CEDAC	CEDAC. Bulletin. Centre d'études et de documentation archéologique de la conservation de Cartage
*CEFR	Collection de l'École française de Rome
Chiron	Chiron. Mitteilungen der Kommission für Alte Geschichte und Epigraphik des Deutschen Archäologischen Instituts
CIL	Corpus Inscriptionum Latinarum
CIJ	The Classical Journal
CMG	Convegno di studi sulla Magna Grecia
CMGR I	La Mosaïque gréco-romaine I, H. STERN - G. Ch. PICARD (eds.), Paris, 1965 (Actes du Ier colloque international pour l'étude de la mosaïque antique, Paris, 30 août-3 septembre 1963).
CMGR II	La Mosaïque gréco-romaine II, H. STERN - M. LE GAY (eds.), Paris, 1975 (Actes du IIe colloque international pour l'étude de la mosaïque antique, Vienne-Isère, 30 août-4 septembre 1971).
CMGR III	III Colloquio internazionale sul mosaico antico, R. FARIOLI CAMPANATI (éd.), Ravenna, 1983 (Actes du IIIe colloque international pour l'étude de la mosaïque antique, Ravenna, 6-10 septembre 1980).
CMGR IV	La Mosaïque gréco-romaine IV, J.-P. DARMON - A. REBOURG (eds.), Paris, 1994 (Actes du IVe colloque international pour l'étude de la mosaïque antique, Trèves/Trier, 8-14 août 1984).
CMGR V	Fifth International Colloquium on Ancient Mosaics, 1 - 2, P. Johnson, R. Ling, D. J. Smith (eds.), Ann Arbor, MI, 1994 and 1995 (Actes du Ve colloque international pour l'étude de la mosaïque, antique, Bath 5-12 septembre 1987) (JRA, supp.9)
CMGR VI	VI Colloquio internacional sobre mosaico antiguo, Palencia-Mérida. Octubre 1990. D. Fernandez GALIANO (ed.), Guadalajara. 1994 (Actes du VIe colloque international pour l'étude de la mosaïque, antique, Palencia-Mérida, octobre 1990)
CMGR VII	La Mosaïque gréco-romaine VII, M. ENNAIFER - A. REBOURG (eds.), Tunis, 1999 (Actes du VIIe colloque international pour l'étude de la mosaïque, antique, Tunis 3-7 octobre 1994).
CMGR VIII	La Mosaïque gréco-romaine VIII, D. PAUNNIER - Chr. SCHMIDT (eds.), Lausanne, 2001 (Actes du VIIIe colloque international pour l'étude de la mosaïque antique et médiévale, Lausanne, 6-11 octobre 1997) Cahiers d'Archéologie Romande, 85-86.

CMGR IX	La Mosaique gréco-romaine IX, Hélène MORLIER (éd.), Rome, 2005 (Actes du IXe colloque international pour l'étude de la mosaïque antique et médiévale, Rome, École française/ Palazzo Altemps, 5 – 10 novembre 2001) (Coll. EFR, 352) (2 vol.).
CMGR X	La Mosaique gréco-romaine X (in Publised)
CMGR XI	XI. ULUSLARARASI ANTİK MOZAİK SEMPOZYUMU: Türkiye Mozaikleri ve Antik Dönemden Ortaçağ Dünyasına Diğer Mozaiklerle Paralel Gelişimi: Mozaiklerin Başlangıcından Geç Bizans Çağına Kadar İkonografi, Stil ve Teknik üzerine Sorular. 11 TH INTERNATIONAL COLLOQUIUM ON ANCIENT MOSAICS: Mosaics of Turkey and Parallel Developments in the Rest of the Ancient and Medieval World: Questions of Iconography, Style and Technique from the Beginnings of Mosaic until the Late Byzantine Era, Mustafa ŞAHİN (Ed.), Bursa 2009 (İstanbul 2011).
DNP	Der Neue Pauly. Enzyklopädie der Antike
DOP	Dumbarton Oaks Papers
Empúries	Empúries. Revista de prehistòria, arqueologia i etnologia
*EPRO	Etudes préliminaires aux religions orientales dans l'empire romain
ExcIsr	Excavations and Surveys in Israel
Expedition	Expedition. The Magazine of Archaeology, Anthropology
*FiE	Forschungen in Ephesos
Forschungen I -III	Forschungen in Salona I, Österreichischen Archäologischen Institute
Gallia	Gallia. Fouilles et monuments archéologiques en France métropolitaine
Habis	Habis. Universidad de Sevilla. Arqueología, filología clásica
Historia	Historia. Zeitschrift für Alte Geschichte
HistriaAnt	Histria antiqua. Casopis Međunarodnog Istraživačkog Centra za Arheologiju. Journal of the International Research Centre for Archeology
IEJ	Israel Exploration Journal
IJNA	International Journal of Nautical Archaeology
Iliria	Iliria. Revistë arkeologjike
IMT	Paul Gauckler, Inventaire des mosaïques de la Gaule et de l'Afrique, tome II, Afrique Proconsulaire (Tunisie), Paris, 1910. Supplément : Alfred Merlin, Paris, 1915.
*IstForsch	Istanbuler Forschungen
IstMitt.	Istanbuler Mitteilungen
IvE	Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien
JAOS	Journal of the American Oriental Society
JAT	Journal of Ancient Topography - Rivista di topografia antica.
JbAC	Jahrbuch für Antike und Christentum
JbÖByz	Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik
JdI	Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts
JHS	The Journal of Hellenic Studies
JMR	Journal of Mosaic Research
JÖAI	Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien.
JÖB	Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik
JRA	Journal of Roman Archaeology
JRS	The Journal of Roman Studies
JSS	Journal of Semitic Studies
Klio	Klio. Beiträge zur alten Geschichte
Kokalos	Κώκαλος. Studi pubblicati dall'Istituto di storia antica dell'Università di Palermo
KST	Kazi Sonuçları Toplantısı

LA	Liber Annuus, Studium Biblicum Franciscanum, Jérusalem.
Latomus	Latomus. Revue d'études latines
Le Décor I	C. BALMELLE, M. BLANCHARD-LEMEE, J. CHRISTOPHE, J.-P. DARMON, A.-M. GUIMIER-SORBETS, H. LAVAGNE, R. PRUDHOMME, H. STERN, <i>Le décor géométrique de la Mosaïque Romaine I. Répertoire graphique et descriptif des compositions linéaires et isotropes</i> , Paris, 1985.
Le Décor II	C. BALMELLE, M. BLANCHARD-LEMEE, J.-P. DARMON, S. GOZLAN, M.-P. RAYNAUD, <i>Le décor géométrique de la Mosaïque Romaine II. Répertoire graphique et descriptif des décors centrés</i> , Paris, 2002.
LIMC	Lexikon iconographicum mythologiae classicae
¹ LÄ	Lexikon der Ägyptologie
¹ RAC	Reallexikon für Antike und Christentum
LRBK	Reallexikon zur Byzantinischen Kunst
¹ RE	Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft
Mainake	Mainake. Estudios de arqueología Malagueña
MEFR	Melanges de l'Ecole française de Rome.
MEFRA	Mélanges de l'Ecole française de Rome. Antiquité
MEFRM	Mélanges de l'École Française de Rome. Moyen Age
MitChrA	Mitteilungen zur christlichen Archäologie
MKKS	Müze Kurtarma Kazıları Sempozyumu
MM	Madrider Mitteilungen
Muséon	Le Muséon. Revue d'études orientales
ÖJh	Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien
OpArch	Skrifter utgivna av Svenska institutet i Rom. Opuscula archaeologica
PEQ	Palestine Exploration Quarterly
Peristil	Peristil. Zbornik radova za povijest umjetnosti
PriloziZagreb	Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu
QDAP	Quarterly of the Department of Antiquities in Palestine
RA	Revue archéologique
RACr	Rivista di archeologia cristiana
RB	Revue biblique
RBK	Reallexikon zur Byzantinischen Kunst. Begründet von K. Wessel und M. Restle. Herausgegeben von M. Restle (Stuttgart)
RCHM	Royal Commission on Historical Monuments (England)
RHVaud	Revue historique vaudoise
Stud.Misc	Peter Johnson - Roger Ling - David J. Smith (ed.), <i>Fifth International Colloquium on Ancient Mosaics</i> , held at Bath, England, on September 5 – 12, Ann Arbor, Michigan, 1994 et 1995 (<i>Actes du Ve colloque international pour l'étude de la mosaïque antique</i>) (JRA Supplementary Series, 9) (2 vol.).
TGV	Catherine Balmelle, Aïcha Ben Abed-Ben Khader, Saïda Ben Mansour, Wassila Ben Osman, Jean-Pierre Darmon, Mongi Ennaïfer, Suzanne Gozlan, Nabih Jédi, Hedi Slim, dessins Richard Prudhomme, Marie-Pat Raynaud, <i>Recherches franco-tunisiennes sur la mosaïque de l'Afrique antique, II, Trames géométriques végétalisées</i> , Rome, 2001 (Coll. EFR, 288).
Traditio	Traditio. Studies in Ancient and Medieval History, Thought and Religion
TürkAD	Türk Arkeoloji Dergisi
WO	Die Welt des Orients
ZDPV	Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins

Y. Selçuk ŞENER*

Mozaiklerin Korunmasında Temel Kriterler

Abstract

A brief look at some interventions (regarding active and passive preservation) to mosaics situated both in archaeological digs and protected areas, and in museums shows us what should and should not be done in mosaic preservation, what is and is not ideal for preservation procedures, the correct and incorrect approaches; and thus the fundamental criteria of (the general approaches to) mosaic preservation.

Understanding and determining these criteria is important for restorers and conservators who apply the actual preservation procedure to the material, but it is equally important for professional staff including art historians and archeologists working at the site such as supervisors and excavators, and museums responsible in the preservation. Indeed, these individuals and institutions directly share, to a certain extent, responsibility in preservation.

Keywords: active preservation, passive preservation, mosaic preservation

Giriş

Gerek arkeolojik kazı ve sit alanlarında, gerekse müzelerdeki mozaiklerdeki etkin ve önleyici koruma-onarımları üzerindeki gözlemlerimiz, Türkiye’de yasa ve yönetmeliklerde var olan ve/veya uluslararası anlaşmalar çerçevesinde kabul edilmiş (kitabi) koruma kavramlarının gerçek hayattaki karşılıklarını tam olarak bulamadığını, gerçekte var olan uygulamalar¹ arasında büyük farklar olduğunu göstermektedir.

Mozaiklerin korunmasında temel kriterler açıklanırken, konuyla ilgili kazı ve müzelerde karşılaştığımız koruma uygulamalarından örnekler seçilmiş; koruma kavramları ile uygulamadaki, yani gerçek hayattaki karşılıklarının ne olduğunun analiz edilmesine /belirlenmesine çalışılacaktır.

Ancak, hemen söylemek gerekir ki, burada sorunlar sıralanıp bunlara çözümler aranmayacaktır; aksine doğru çözüme götürebilecek temel yaklaşımın/yaklaşımların belirlenmesi hedef alınmıştır. Bu doğrultuda eksik ya da hatalı çalışma örnekleri oluşturan mozaik örnekleri, yer aldıkları kazı, sit alanı ve müzenin yerilmesi/eleştirilmesi/kötülenmesi amacıyla değil; Aksine, aslında bize ait hataların telafisi için yapılanları / yaptıklarımızı bir kez daha görmek / göstermek ve değerlendirmek adına kullanılmıştır.

* Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü Öğretim Üyesi, Tunus Caddesi, no 35, 06680 Kavaklıdere /Ankara/Türkiye.

E-mail : ssener@gazi.edu.tr

Web: <http://www.websitem.gazi.edu.tr/ssener>

1 Konu ile ilgili daha detaylı bilgi için Bkz., Selçuk Şener, "Türkiye’de Arkeolojik Alanlarda Mozaiklerin Korun(ma)ması: Karar, Yöntem ve Uygulama Açısından Bir İnceleme", AIEMA-TÜRKİYE, The Proceedings of IV. International Mosaic Corpus of Türkiye "The Mosaic Bridge From Past to Present"(6-10 June 2007 Gaziantep) Bursa, 2008, s.191-195

Mozaik korumada temel yaklaşım, düşünce ne olmalıdır?

Mozaik korumada, temel yaklaşımlar 4 maddeli bir bütünün içinde gizlidir: Bunlar

- 1- “Koruma” yaklaşımı,
- 2- “Bütüncül Koruma” yaklaşımı,
- 3- “Deneyim ve doğru karar”ın aranması,
- 4- “Tek Müdahale” yaklaşımıdır

1- “Koruma” Yaklaşımı

Mozaikler yasa çerçevesinde korunması gerekli kültür varlıklarıdır. Bu nedenle mozaiklerde yapılacak her türlü müdahalenin koruma fikri veya düşüncesi altında şekillenmesi gerektiği temel yaklaşım olarak kabul edilmelidir. Çünkü koruma düşüncesinin eksik olması, hatalı bir onarımı veya sonuçta eserin az ya da çok zarar göreceği bir müdahaleyi beraberinde getirecektir.

Arkeolojik kazı yoluyla ortaya çıkan ve/veya bir binanın taban, duvar veya örtü sisteminde yer alan mozaikler için, kültür varlığı, kültürel mirasın parçası, korunması gerekli kültür varlığı terimlerinin kullanılması, aslında mozağin korunması gerekli bir kültür varlığı olduğunu kabul eden yaklaşımların göstergeleridir.

Peki, bu terimlerin gerçek hayata yansımaları nasıldır? Mozaiklerin örneğin bir kazı yolu ile ortaya çıkarılmasından başlayarak, kazı sırasında ve sonrasında yaptıklarımız (veya yapmadıklarımız), özellikle de onarım uygulamalarımız acaba bu gerçeği doğrular nitelikte midir?

Kazı yoluyla ortaya çıktığı andan itibaren gömü ortamından kurtulan ve çevre şartları etkisine giren mozaikler, çok az örnek dışında bozulmaya/hatta dağılmaya açık malzeme örneklerini oluşturmaktadırlar. Gömü ortamında çevresindeki toprakla uyumlu hale gelen; yüksek, sürekli nemli ancak uzun zaman diliminde bu ortama alışan mozaikler, kazı ile günışığına çıkartıldığı andan itibaren gerek nem kaybı, gerekse tahrip edici çevre şartlarıyla mekanik baskılara karşı kırılğan, yumuşamış harç katlarıyla ayrılmaya/dökülmeye yatkınlık göstermektedirler. Kazı yoluyla ortaya çıkan bir mozaikteki sorunların, “kazı elamanı” bir arkeolog tarafından bilinmemesi bir ölçüde normal sayılabilir; ancak bu tür malzemenin her an çıkabileceği bir alandaki kazıda, mozaığe

müdahale edebilecek korumada deneyimli uzman bir konservatörün ekip üyesi olarak bulunmaması pek de normal kabul edilmeyecek bir durumdur.

Burada, arkeolojik alanlarda, bir mozağın kazı yoluyla ortaya çıkma anından itibaren korunma problemlerine sahip olabileceğini, ilk andan itibaren korunması yönünde önlemler alınması ve bu işin de meslek deneyimi olan koruma uzmanlarınca yapılması gerektiği, korumanın temel ve il önemli adımını oluşturduğunu belirtmek istiyoruz. Aslında bu noktada temel madde olarak kabul ettiğimiz “koruma”nın gerçekleştirilmesinde en büyük payın, yetkileri oldukları kadar sorumlulukları da paylaşmak zorunda olan Müze ve arkeolojik kazı yöneticilerinde olduğunu da özellikle vurgulamak gerekmektedir. Türkiye’de her yıl yapılan yaklaşık 200 civarındaki kazının çoğunda konservatörün bulunmaması, arkeolojik kazılarda koruma konusunda duyduğumuz endişenin açık göstergesi olarak kabul edilmelidir.

Sıkça karşılaştığımız diğer bir sorun, bilimsel-likten uzak, daha çok geleneksel yöntemlerle onarımı hedef alan yaklaşımlarla gerçekleştirilen hatalı koruma müdahaleleri oluşturmaktadır. Bu tür çalışma örneklerinde, bilgi ve deneyim eksikliğine bağlı olarak sorun/lar ve ona en uygun çözüm/ler belirlen(e)meden doğrudan çalışma aşamalarına geçiş gerçekleştirildiğinden, mozaik eserlerde daha sonraları çok daha ağır tahribatlarla karşılaşmaktadır. Bunun en canlı örneklerinden birisi Aizanoi’daki Roma Hamamı taban mozağindeki gerçekleştirilen ilk onarım müdahalesidir. 1970’li yıllarda kazılan mozaikte 1980’li yılların başlarında gerçekleştirilen ilk onarımda geniş lakunalar 10-15 cm kalınlığa varan geniş çimentolu harç dolgularla tamamlanmış; yerlerinden ayrılmış/sabit olmayan tesseraların bulunduğu alanlar çimento şerbeti ile sağlamlaştırılmışlardır (!?). Onarımda kullanılan çimentolu harç dolgulu alanlar nedeniyle, zemin suyu hareketlerine kısıtlanarak diğer bölgelerde yoğunlaşmış, yeni harç bünyesinde bulunan yüksek tuz çevre bölümlere taşınmıştır. Buna bağlı olarak, onarımdan kısa süre sonra mozaik tabanda nemin yoğunlaşmasına, tessellatumun kabarmasına, şişmesine ve alttaki harç katlarından ayrılmasına ve 10 yıllık bir süreçte mozaik tabanda başlayan dağılma ve çözülme alanlarının oluşmasına neden olmuştur (Kökten 1997: 464-471).

Fig. 1 Konya Müzesi'nde çimentolu yeni taşıyıcıya sabitlenmiş mozaik panolar (2005)

Fig. 4 Antakya Müzesi, müze bahçesine naylon altında korunan mozaik panolar (2005)

Fig. 2 İznik Müzesi'nde çimentolu yeni taşıyıcıya sabitlenmiş mozaik pano (2006)

Fig. 3 Antakya Müzesi'nde çimentolu yeni taşıyıcıya sabitlenmiş mozaik panolar (2005)

Aizanoi mozağindeki onarım çalışması, hatalı malzeme seçimi ile ileride ortaya çıkacak sorunları öngörmeyen; bu nitelikleri ile de eserin korunmasından çok, alaylı (geleneksel) onarım müdahalesinin tipik örneğini oluşturmaktadır.

Müzelere bakıldığında onarım projesi, depo düzenlemesi ve sergilemeler kapsamında, mozaikler üzerinde, çeşitli koruma(?)-onarım müdahaleleri ve uygulamaları karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası kabul gören anlaşmalar ışığında, müzelerin en önemli görevleri arasında *koleksiyonlarını korumanın* geldiğini bilmekteyiz. Bu doğrultuda koruma konularının müzelerimiz tarafından çözümlendiğini düşünebiliriz. Ancak birkaç müze gezisi sonrasında, mevcut durumun hiç de düşünüldüğü gibi olmadığını, müzelerin daha çok eserlerin depolandığı ve imkânlar ölçüsünde sergilendiği yerler oldukları gözlemleyebilmekteyiz. Ayrıca koruma onarım uygulamalarında, uzman koruma elemanlarından destek almak yerine, onarıma yatkın mevcut müze personeli ile sorunların çözümlenmeye çalışıldığını; daha açık bir dille koruma elamanın üzerine düşen görevlerin, birçok örnekte şahit olduğumuz gibi uzman olmayan diğer “müze personelince” yerine getirilmeye çalışıldığını bilmekteyiz.

Bu noktada, müze bahçesinde açıkta veya yeni çimento harçlı taşıyıcıya sabitlenerek, müze duvarlarına sabitlenen veya gelişigüzel dayanarak sergilenen mozaikler örnek verilebilir (Res. 1-3). Yine depolarda yer olmadığı için müze bahçesinde üzeri

Fig. 5
İzmit müzesi,
beton
taşıyıcıya
aktarılmış
mozaikte
tahribatlar
(2006)

nyaylonla örtülerek korunmaya (?) alınan (Res. 4) veya onarımı bittikten sonra açıkta ve doğal şartlara emanet edilen mozaikler bize müze ve sit alanlarında korumada yetersizliğin açık göstergelerini oluşturmaktadırlar. Daha doğrusu, koleksiyonlarında yer alan mozaiklerini, daha çok, bir şekilde depolama ve/veya sergileme telaşıyla uğraşan müzelerimizin, bunların nasıl korunması gerektiği konularında *yeterli desteği görmediklerinin* göstergeleridir, bu örnekler. Nitekim kolay, ucuz (ve hatta geleneksel olduğunu düşünmeye başladığımız) uygulama örneklerini oluşturan beton taşıyıcılar, müze alanı içinde, ancak bahçede bir yerlerde depolanan mozaikler, tesseraları dökülmekte olan yeni taşıyıcılar ve yeni taşıyıcısıyla birlikte kırılan çatlayan mozaik panolar gibi örnekler de (Res. 5), uygun olmayan yöntemleri işaret etmektedirler. Örneklerin çokluğu bunun bir veya birkaç müzenin sorunu olmadığını, nedeni çok çeşitli sebeplere bağlı olmakla birlikte, genel bir koruma yaklaşımı eksikliği olduğunu göstermektedir.

2- Bütüncül Koruma Yaklaşımı

Bütüncül yaklaşımdan eser özelliklerinin, problemlerinin tam algılanması, iyi etüt edilmesi, araştırılması, gerektiğinde yardımcı olabilecek diğer (arkeometrist, fizikçi, kimyacı, biyolog, jeolog,

mimar, mühendis vb. gibi) disiplinlerden destek alınarak; yalnız görünen değil görünmeyenlerin de tam bir tespitin yapılmasının gerekliliği anlaşılmalıdır. Bu işlem bazen uzun bir zamanı ve araştırmayı gerektirdiği gibi, bazen kısa zamanda karar vermeye açıktır. Devamında ise, yöntem ve/veya yöntem gruplarının belirlenmesi ve bunların doğrulanarak test edilmesi gereklidir. Bunlar içerisinde Belki de en önemlilerinden birini, konu üzerinde *bir uzmanın tespit, yöntem ve malzeme üzerinde karar vermesi* oluşturmaktadır.

Bütüncül yaklaşımla, mozaikte onarım ve koruma uygulamaları öncesinde, sorunun tam olarak anlaşılmasını sağlayacak olan aşamaların gerçekleştirilmesi gereklidir. Bunlar, ön inceleme ve belgelemeyle başlar ve mevcut durumun tespit edilmesini sağlayacak bir raporla devam eder ve kapsamlı bir projenin ortaya çıkmasına kolaylık sağlayacak planlamanın ve sonuçta uygulama için kesin ve doğru verileri ortaya koyan bir çalışma sırası takip eder.

Konu, bir çalışma tablosu üzerinde incelendiğinde (Res. 6), mozaikle ilk temastan, son aşama olan uygulamaya kadar yapılması gerekli çalışmaların ne denli kapsamlı olduğu görülecektir.

Şablonun genelde tüm konservatörler tarafından takip edilmesi önemlidir. Çünkü yapılan çalışma ne olursa olsun gerek kazı başkanı, gerekse müze müdürlüklerinin, yapılmak istenilen uygulamayı daha proje aşamasında değerlendirmeyi kolaylaştıracak belge/bilgi yanında, ayrıntılı bir rapor ve temeli sağlam proje imkanı sağlayacaktır. Ayrıca, sorunu kavramak yanında, yapılmak istenileni, nedenini ve neler yapılabileceği konularında yol haritasının ortaya çıkmasıyla aslında konservatörün kendisi için de büyük kolaylık oluşturacaktır.

Türkiye’de müzede ya da kazıda yapılan bir mozaik onarımı hakkında kapsamlı bilgi edinilmek istendiğinde; ön inceleme raporu ve/veya Mevcut durum raporu, analiz raporu, planlama gerekçeleri ve projenin kendisi çoğunlukla bulun(a)mamaktadır. Hatta hatta, uygulama raporuna bile ulaşamaz. Bulunanlar da daha çok yapılan sınırlı çizim ve fotoğraflardan öteye gitmemektedir ki, bunlarda yapılan çalışmanın anlaşılmasında yeterli olamamaktadırlar².

2 Kaldırılarak müzeye taşınmış ve bizden restorasyonu istenilen mozaiklerde yetkililerden kaldırma ile ilgili rapor istediğimizde, genelde bir sayfalık çizim halindeki

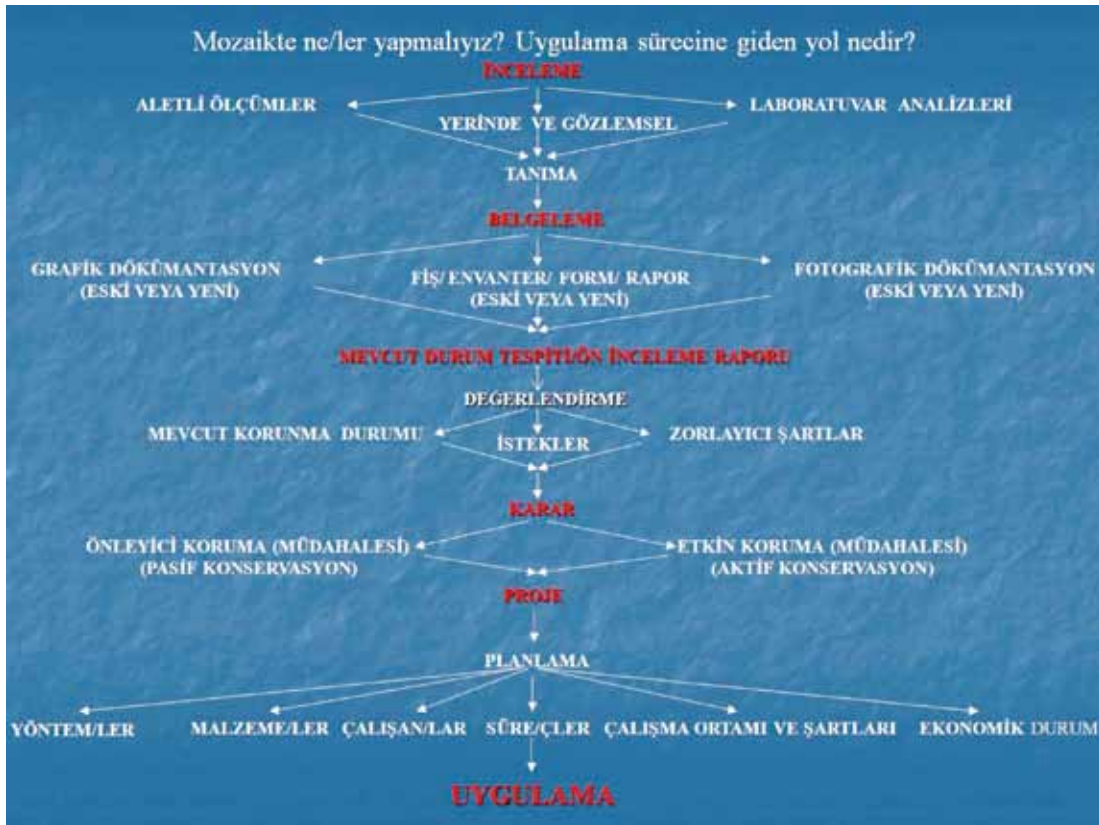

Fig. 6 Mozaikte uygulama öncesi takip edilmesi gerekli çalışma aşamaları

Bu noktada, korumanın en temel niteliklerinden birisini oluşturan “Bütüncül yaklaşım”ın, müdahale edilen malzemenin tanınması, sorunlarının bilinmesi, bu sorunlara karşı uygulanacak yöntem ve yöntem gruplarının etüt edilmesi, proje ve uygulamaların yeterince değerlendirilebilmesi için bir otokontrol mekanizması oluşturulmuş da unutulmamalıdır.

3- Deneyim ve Doğru Karar

Korumanın başarısı, karar aşamasında başlar, bu nedenle de mozaik onarımında başarıyı, uygulamadan sorumlu kişinin koruma konusundaki bilgi ve deneyimi tayin etmektedir. Deneyim ve doğru karar ilkesiyle, mozaikteki koruma çalışmalarının, ancak ve ancak koruma konusunda eğitim almış; hatta mozaik konusunda deneyim ve tecrübe kazanmış koruma uzmanlarınca yapılması gerektiği anlatılmak istenmektedir.

kaldırma planı ve kaldırma öncesi fotoğraflarına ulaşılabilmiştir.

Bir arkeolojik kazıyı sırf kişisel beğeni ve ilgisi nedeniyle nasıl bir diğer meslek sahibi, örneğin bir restoratör ve/veya konservatör yürütemez ise, kapsamlı bir eğitim/öğrenim gerektiren koruma işi de diğer bir meslek elamanı, örneğin bir arkeolog tarafından yapılmamalıdır.

Mozaikte alışlagelen şekilde, deneyimsiz/donanımsız kişi (örneğin bir işçi) tarafından yapılan yüzey tabakası temizliği çoğunlukla zarara yol açar. Nitekim her mozağin kendine has özellikleri bulunmaktadır ve eserin mevcut durumuna göre müdahale yapılmasını gerektirir. Tıp alanında nasıl ki her ağrıya aspirin kullanılması devri artık bitmiş, önce ağrının teşhisi gerekli ve tedavi ancak en sonda uygulanmakta ise, konservasyonda da önce sorun tespit edilmekte, çözüm en sonda uygulanmaktadır. Nitekim bilinen her yöntem, her mozaik için uygun olmayabilir. Kazıda ortaya çıkan mozaikte genelde ilk yapılan, yüzeyin temizlenmedir ve çoğunlukla işçilere emanet edilmektedir. Ancak bu tür müdahalelerin çoğu, çok ta fark edilmeyen, örneğin aşınmış pişmiş toprak

veya yumuşak/yapraklaşmış taş tessera aşınmaları gibi zararlar sonuçlanmaktadır. Kısacası koruma yaklaşımı karar aşamasında başlar ve çalışmanın başarısı kararı veren uzmanın bilgi ve deneyimiyle orantılıdır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için belirli örnekleri gözden geçirmemiz gereklidir.

Kazı alanına baktığımızda yerinde korunamayacaksa mozaığın yerinden kaldırılması, eğer bu zaman ve/veya imkân yoksa da kapatılması veya açıldığı şekilde bırakılması şeklinde uygulamalar görülür. Nitekim Zeugma kazılarında (2000 yılı) baraj gölet alanı altında kalacak mozaikler, barajın ömrünün 100 yıl ile sınırlı olduğu, eserlerin yerlerine ait olduğu, bu süreç tamamlandığında ortaya çıkarılıp korunması gerektiği düşüncesinden olsa gerek üzerlerine harçlı bir kapatma uygulanıp, tonlarca çakıl ile örtülerek sözde koruma altına alınmıştır. Ancak ne yazık ki birkaç yıllık süreçte bu çakıl ve koruma örtüsü suyun hareketi ile tahrip olduğu için taban mozaikleri dağılmaya ve parçalanmaya başlamıştır. Burada büyük bir emek ve çabayla yapılan müdahalenin etkisiz kalması, başlangıçta öngörülen ve sonrasında da uygulaması yapılan koruma kararının yeterince iyi etüt edilmeden alındığını göstermektedir (Şener 2008: 191-195).

Varoluş gereklerinden biri koruma olan müzelerimizde de durum iç açıcı değildir. Nitekim kaldırılarak müzeye getirilmiş mozaiklerin ya getirildiği panolar üzerinde depolarda saklandığını ya da bazı örneklerde olduğu gibi çimento harçla yapılmış yeni bir taşıyıcıya aktararak (daha doğrusu arkasından dökülen bir çimento harçla oluşturulan hızlı ve kolay bir taşıyıcı pano haline getirilerek) depolandıklarını/sergilendiklerini görürüz (Res. 1-3). Bu örnekler bize çok az örnek dışında müdahalelerin, yöntem veya uygulama açısından doğruluklarının ikinci planda bırakılmış olduklarını göstermektedir. Şüphesiz bir ikisi dışında müzelerde koruma meslek elamanlarının bulunmayışı, Kültür ve Turizm Bakanlığımıza bağlı çalışan tek restorasyon merkezinde, ancak iki elin parmaklarını geçmeyen az sayıdaki konservatörünün bulunması, doğru ve etkili bir koruma-onarım eksikliğini açıklamaktadır. Ayrıca, konservatör veya konservasyon teknikeri kadrolarının yeterince kabul görmemesi, 1990'lı yılların başından beri bu alanda yetişen meslek elemanlarının çalışma imkânı bulmalarını

da engellemektedir. Koruma elemanı kadrolarında bunca eksikliğe varken, nasıl bir deneyim ve doğru kararın öneminden bahsedebiliriz? Neyin değerlendirmesini yapıyoruz aslında bunu kendimize sormamız gerekmektedir.

4- Tek Müdahale Yaklaşımı

Bu yaklaşımla, koruma-onarımda müdahalenin tek/ bir defada yapılması gerekliliği belirtilmektedir. Bu yaklaşımla, aslında yapılan onarımlarda, eser veya anıt yüzeyinin gelişigüzel deneme, uygulama alanı olarak kullanılmayacağı,, doğru ve etkili bir koruma kararı için tüm verilerin toplanması, gerekli etütlerin yapılması ve sonuçta doğru/etkili/yeterli müdahalenin en sonda yapılması, dolayısıyla eseri, anıtı yıpratmayan, ona zararı engelleyen müdahaleler yerine tek uygulama yaklaşımının gerekliliği anlatılmak istenmektedir.

Arkeolojik kazıda mozaik ortaya çıktığında, öncelikle koruma tedbirlerinin³ öncelikle alınması gerektiği, aktif müdahalenin ancak bir uzman kontrolünde yapılabilecek, kapsamlı bir çalışma olduğu unutulmaktadır. Birçok kazıda, mozaik ortaya çıktığında doğrudan onarıma geçilerek yüzey temizlenmekte, hatta bazen, aslında çok çok sonra yapılması gerekli bir müdahale olan, lakuna dolgu ve tamamlamaları başlangıç aşamasında gerçekleştirilmektedir. Nitekim aktif korumanın kalıcı (hatta tek bir kez uygulanması gerekli) uygulama müdahalesi olduğu genelde unutulmuş kazı alanlarında ortaya çıkan mozaiklerde, daha çok biran önce sergileme kaygısıyla olsa gerek, kalıcı çözümlerin (yani kapsamlı aktif müdahalenin) daha mozaığın bütünü ortaya çıkmadan yapılmaya çalışıldığına sıkça rastlanılmaktadır. Mozaik ortaya çıktığı andan itibaren, yanlış bir seçimle en kolay uygulanabilir bir malzeme olan çimentolu harç ile bordürler yapıldığını çokça görmekteyiz. Hatta hatta, lakuna harç dolguları ve tessera örülerek tamamlamalar yapıldığını da. Bu tür uygulamaların, mozaik daha tam ortaya çıkmadan başlanması, uygun olmayan

3 Eser onarımı yerine onun korunmasını sağlayacak ve çoğunluklarda doğrudan esere müdahale gerektirmeyen önlem ve uygulamalar belirtilmek istenmektedir. Bunlar, yağış, güneş ısı etkilerinden korumak için geçici çatı uygulamasının yapılması olabileceği gibi, tessera dağılmalarını engellemek için bordür harcıyla lakuna kenarlarının sağlamlaştırılması şeklinde de olabilir.

Fig. 7
Urfa Haleplibahçe
mozaikleri, ilk (2007)
onarımında yapılan hatalı
tamamlamalar

yanlış malzeme seçimine dayalı uygulamalar, aceleci, eksik, hatalı uygulamalar mozaikte yeni sorunlara yol açtığı için, ne yazık ki daha doğru malzeme ve yöntemin uygulandığı ikinci bir müdahaleyi şart kılar.

Sagalassos'taki neon kütüphanesinde 1990'lı yılların başında kazıdan hemen ortaya çıkan mozaik, bordür ve çatlak dolguları yapılarak sağlamlaştırılmıştır. Ancak yapılan incelemede bordür ve dolgularda beyaz çimentolu harç kullanıldığını ve bu uygulamadan sonra geçici kapatma uygulandığı tespit edilmiştir. Müdahale, yanlış malzeme seçimi ve konservasyonda ehil olmayan deneyimsiz işçilere bırakılması ile hatalı bir müdahale olması yanında 96 ve 97 yıllarında yapılacak ikinci bir müdahalede hepsinin sökülerek alınmasını; yani ikinci bir müdahaleyi zorunlu kılmıştır (Waelkens et al. 1999: 437-446).

Haleplibahçe kazılarındaki mozaik onarımları bu ilkenin ne kadar önemli olduğunu ortaya koyan önemli bir örnek oluşturmaktadır. Nitekim Haleplibahçe kazılarında ortaya çıkan saray mozaiklerinde birincisi Temmuz 2007'de, ikincisi Temmuz 2008'de ve üçüncüsü Ağustos 2008 – Temmuz 2009 arasında olmak üzere 3 kez onarım

yapılmıştır. İlk onarım müdahalesinde mozaikli alan daha tam açılmadan, lakuna dolgu/tamamlamaları yapılması, aynı yılsonunda mozaikin devamının açılmasıyla ne kadar acele edildiğinin göstergesi olmuştur (Res. 7, 8). İkinci onarımda ise dolgu ve sağlamlaştırma çalışmaları tamamlanmadan bırakılmıştır (Res. 9). Kazıların büyük oranda tamamlanması sonrasında kapsamlı koruma amaçlı son çalışma başlatılmıştır. Bu çalışma sırasında önceki onarımlar sırasında kullanılan harçlar, renk ve doku ve sağlamlık olarak uygun olmaması ve özensiz uygulama örnekleri oluşturması nedeniyle sökülmüş, yani ikinci bir müdahale ile yenilenmek zorunda kalmıştır (Res. 10). Haleplibahçe İlk iki müdahalede, aceleci ve deneyimsiz bir çabanın zaman, emek ve maddi kayıp yanında yeni bir müdahaleyi zorunlu kılması, mozaikler için az da olsa tahrip edici niteliği ile koruma onarım'da kabul edilemez bir yaklaşım oluşturmaktadır.

Unutulmaması gerekir ki, üzerinde çalıştığımız malzeme korunması gerekli bir kültür varlığıdır ve ona olan saygımız, tek ve en doğru müdahaleyi yapmamızı zorunlu kılar. Sormak ve hatırlatma gerektir ki, birçok ülke gibi, zaten

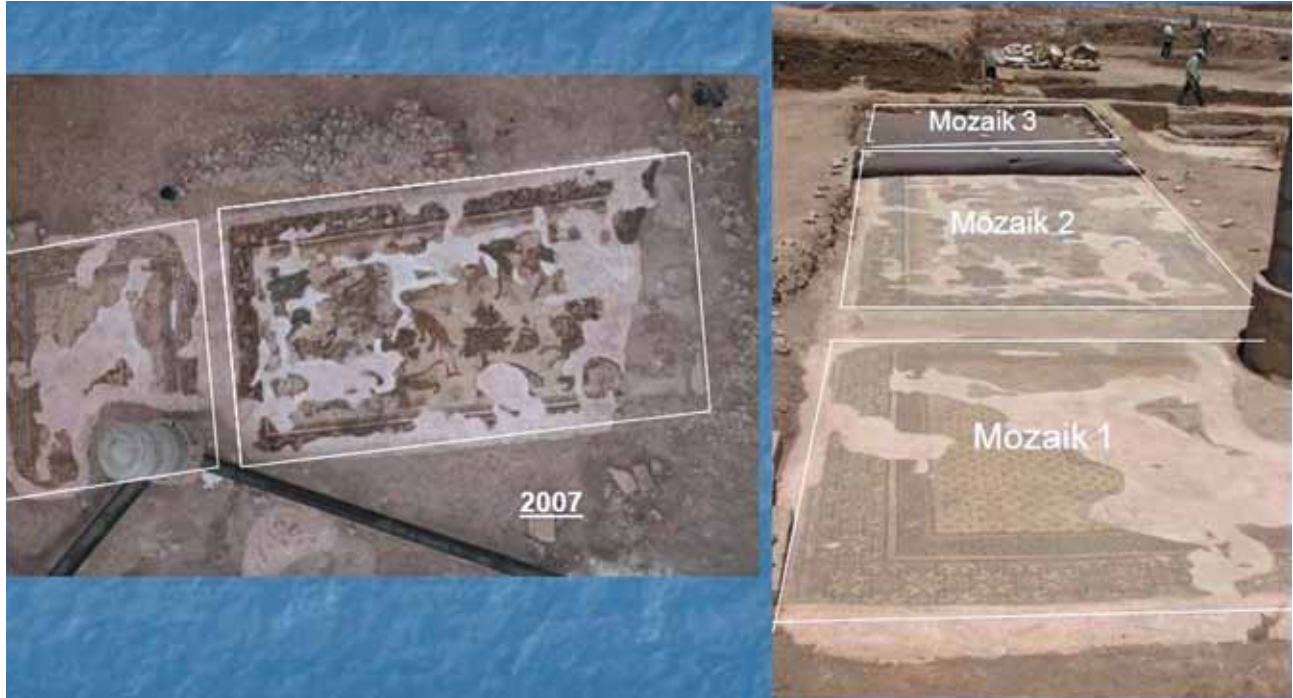

Fig. 8 Urfa Haleplibahçe mozaikleri, ilk (2007) onarımda yapılan hatalı tamamlamalar

Fig. 9 Urfa Haleplibahçe mozaikleri, ikinci (2008) onarım hataları

Fig. 10 Urfa Haleplibahçe mozaikleri, üçüncü onarım çalışmaları sırasında (Mayıs 2009)

imzalamış olduğumuz uluslararası kabul gören kararlar esere minimum yani en az ve en doğru müdahaleyi zorunlu kılmaz mı?

Sonuç

Koruma ve onarımda temel kriterler dört ana unsur altında toplanmıştır. Ancak hemen belirtmek gerektir ki farklı maddeler altında incelenen bu kriterler aslında bir bütünün parçalarını oluşturmaktadır; yani bir bütün halinde, ideal bir korumanın gerçekleşmesini kılar. Birinin eksik olması çalışmanın, uygulamanın eksik olmasına, hatta hatalı gerçekleşmesine neden olur. Nitekim incelenen örneklerde belirlenen sorunlar, kriterlerin bir bütün olarak kabullenilmediğinin/özümsemmediğinin göstergesidir. Bu kavramların hayata geçirilmesi, yalnızca neler olduklarının bilinmesiyle değil, ancak, uygulamayı doğrudan yürüten Koruma elemanları kadar, doğrudan veya dolaylı olarak korumada söz sahibi olan kazı işini yürüten Arkeolog ve sanat tarihçiler gibi meslek elemanları tarafından da özümsemesiyle gerçekleşecektir. Bu doğrultuda önerilerimiz şunlardır:

- 1- Mevcut durum, koruma - onarım alanında uluslararası kabul gören etik kuralların Türkiye’de henüz tam olarak tüm kurumlarda yerleşmemiş, alanda çalışan arkeolog ve sanat tarihçi gibi meslek elemanlarınca da özümsememiş olduğunu göstermektedir. Kriterlerin yaygınlaşmasının en basit çözümü eğitimidir. Önerimiz “Arkeoloji” ve “Sanat Tarihi” bölümlerinde teorik koruma derslerinin açılması ve bunun kararlı olarak sürdürülmesidir. Bu sayede, öğrenimleri sırasında eseri tanıyan kişilerin, koruma konularında da bilinçlendirilmesi sağlanabilecektir. Mevcut meslek elemanları için ise, koruma konularında meslek içi eğitim programları düzenlenmelidir.
- 2- Özellikle aktif konservasyon uygulamalarının yalnızca (uzman konservatör, konservatör ve konservasyon teknikerleri gibi bu alanda eğitim-öğrenim görmüş) koruma elemanlarınca yapılması kabul edilmeli; mozaik korumada deneyim (uzmanlık) ayrıca aranmalıdır.
- 3- Önleyici koruma, mozaikte aktif çalışmayı değil, mozaığın korunması için gerekli müdahaleleri içermektedir. Bu nedenle, yalnız koruma

elemanlarınca değil, aynı zamanda kazı elemanı arkeologlarca da yapılabilecek bir çalışma niteliği taşır. Bu nedenle tüm arkeologların önleyici korumada eğitim alması gereklidir. Ankara Üniversitesi'nin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti müzelerinde çalışan arkeologlar için hazırladığı "önleyici koruma uzaktan eğitim projesi" gibi sertifika programlarıyla, meslek elemanlarının bu konudaki bilgi ve deneyimleri geliştirilebilir.

- 4- Kültür Bakanlığının mozaiklerin korunması alanındaki proje ve uygulamaları, deneyimli uzmanlardan oluşan komisyonlarla denetim altına alması, uluslararası geçerliliği bulunan

koruma ilke ve yaklaşımlarının gerçek hayatta da geçerliliğini sağlamasında etkin adımlar atması gereklidir.

- 5- AIEMA ve yakın akrabası kabul edilebilecek "Uluslararası Mozaik Koruma Birliği" ICCM'in, mozaik korumada kabul gören ilkelerin özümsemesi ve benimsenmesinde aktif rol alması, uluslararası alanda kendini sorumlu hissetmesi, hatta denetim mekanizmalarını hazırlaması gerekmektedir. Bu konuda hazırlanacak bir uzmanlar komisyonu temel yaklaşımları ortaya koyabilir. Birliğin üyeleri bunların yaygınlaştırılmasında zorlayıcı olabilir.

Kaynakça

KÖKTEN 1997

H. Kökten, "Konservierungs und Restaurierungsarbeiten am Thermenmosaik in Aizanoi", *AA*, 464-471.

ŞENER 2008

S. Şener, "Türkiye'de Arkeolojik Alanlarda Mozaiklerin Korun(ma)ması: Karar, Yöntem ve Uygulama Açısından Bir İnceleme", *The Proceedings of IV. International Mosaic Corpus of Türkiye "The Mosaic Bridge From Past to Present"*, Mustafa Şahin (ed.), Bursa, 191-195.

WÄELKENS *et al.* 1999

M. Waelkens – H. Kökten-Ersoy – K. Severson – F. Martens – S. Şener, "The Sagalassos Neon Library Mosaic and Its Conservation", *Sagalassos V. Report on the Survey and Excavation Campaigns of 1996-1997*, *Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae* 10, 437-446.